

Vliv minimální mzdy na nezaměstnanost v ČR

Aktualizovaná verze *září 2016

Michal Pícl, Oldřich Körner

Minimální mzda má směrem k zaměstnancům a zaměstnavatelům dvě základní funkce. Podstatou je docílení její zvýšené výše a to jak z pozice zaměstnance, tak také zaměstnavatele.

ÚVOD

Minimální mzda je institut hospodářské politiky, jehož jedním z cílů je zabránit pádu zaměstnanců s nejnižšími mzdami do chudoby. Minimální mzda by měla zajišťovat, aby byl pracující člověk schopen ze svého příjmu hradit své základní životní potřeby a nebyl závislý na sociálních dávkách.

Jako každé regulační opatření v socio-ekonomické oblasti je ovšem minimální mzda předmětem zásadního politického sporu. Politická pravice zdůrazňuje možné negativní dopady minimální mzdy na zaměstnanost. Trh práce je podle tohoto typu kritiky minimální mzdy deformován jak na straně nabídky, tak na straně poptávky. Pokud je minimální mzda nastavena příliš vysoko, snižuje se poptávka po práci na straně zaměstnavatelů a zároveň se zvyšuje nabídka práce na straně uchazečů. Minimální mzda sice zajistí vyšší mzdy, ale ve výsledku pro menší počet zaměstnanců – minimální mzda tak údajně vytváří nedobrovolnou nezaměstnanost. Politická levice naopak

zdůrazňuje sociálně-ochrannou a ekonomicko-kriteriální funkci minimální mzdy a souvislost mezi jejím zvyšováním a nezaměstnaností považuje za nevýznamnou.

Tato aktualizovaná analýza se pokouší přispět do debaty o minimální mzdě popisem samotného institutu minimální mzdy, srovnáním minimální mzdy v ČR a v Evropě a na závěr vlastním výzkumem, který chce tzv. metodou nejmenších čtverců otestovat vliv minimální mzdy na nezaměstnanost v České republice.

FUNKCE MINIMÁLNÍ MZDY

Mzdové náklady práce u některých firem tvoří dominantní část celkových výrobních nákladů. Existence minimální mzdy může v této souvislosti chránit poctivé firmy před mzdovým dumpingem jiných firem, které by záměrně platily svým zaměstnancům nižší mzdy. Otázka mzdového dumpingu pak také vstupuje do popředí v souvislosti s volným pohybem pracovních sil v rámci EU.

MINIMÁLNÍ MZDA MÁ DVĚ ZÁKL. FUNKCE

Sociálně-ochranná funkce

- Chrání zaměstnance před chudobou
- Zaměstnavateli zajišťuje základní rovné podmínky mzdové konkurence

Ekonomicko-kriteriální funkce

- Vytváří předpoklady pro příjmovou motivaci občanů k vyhledávání, přijetí a vykonávání pracovní činnosti
- Pro zaměstnavatele představuje nejnižší úroveň nákladů na mzdy zaměstnanců

VÝVOJ MINIMÁLNÍ MZDY V ČR A SOUČASNÝ STAV

Minimální mzda, v podobě jak ji známe dnes, byla stanovena vládou dne 1. února 1991 v nařízení vlády č. 99/1991 Sb. o stanovení minimální mzdy.

V historii ČR docházelo k diferenciaci tempa zvyšování minimální mzdy, většinou s ohledem na ekonomickou situaci a na politické složení vlády. V období levicových vlád byl vývoj minimální mzdy dynamičtější, než za vlád pravicových koalicí.

Tabulka č. 1: Meziroční nárůst minimální mzdy v ČR

Období	Kč za měsíc	Kč za hodinu	Rozdíl proti předchozímu roku
1991 únor	2 000	10,8	
1992 leden	2 200	12,0	200
1996 leden	2 500	13,6	300
1998 leden	2 650	14,8	150
1999 leden	3 250	18,0	600
1999 červenec	3 600	20,0	350
2000 leden	4 000	22,3	400
2000 červenec	4 500	25,0	500
2001 leden	5 000	30,0	500
2002 leden	5 700	33,9	700
2003 leden	6 200	36,9	500
2004 leden	6 700	39,6	500
2005 leden	7 185	42,5	485
2006 leden	7 570	44,7	385
2006 červenec	7 955	48,1	385
2007 leden	8 000	48,1	45
2013 srpen	8 500	50,6	500
2015 leden	9 200	55,0	700
2016 leden	9 900	58,7	700
2017 leden (návrh)	11 000	66,0	1 100

Zdroj: MPSV

Za dob pravicových vlád růst minimální mzdy stagnoval a to především s argumentem, že zvýšení minimální mzdy má negativní dopad na zaměstnanost v ČR. Její výše tak přestala postupně plnit funkci sociálně-ochrannou a funkci ekonomicko-kriteriální.

Současná vláda se snaží vrátit minimální mzdě její základní funkce a od svého nástupu ji pravidelně zvyšuje.

Aby minimální mzda, včetně nejnižších úrovní zaručené mzdy, mohla plnit svoje funkce, a zejména svoji motivační úlohu, měla by být její úroveň stanovena v dostatečné výši.

Zvyšování minimální mzdy není možné provádět bez ohledu na vývoj ekonomiky a s ní související situací na trhu práce. **Vývoj základních makroekonomických ukazatelů, které charakterizují vývoj českého hospodářství, tj. hrubého domácího produktu (HDP), zaměstnanosti, nezaměstnanosti a inflace, je od roku 2014 velmi pozitivní.**

V roce 2015 byl zaznamenán růst HDP, růst zaměstnanosti, pokles nezaměstnanosti a přetrvávající nízká míra inflace. Rovněž i prognóza uvedených makroekonomických ukazatelů pro roky 2016 a 2017 je příznivá.

Rok 2015 byl pro ekonomiku České republiky rokem mimořádně úspěšným. Hrubý domácí produkt se meziročně zvýšil o 4,5 %, což je nejvyšší růst od roku 2007. Mezi klíčové faktory hospodářského růstu patřily investice, sílí domácí poptávka a zrychlený výběr prostředků z fondů Evropské unie (EU). Podle posledních údajů Českého statistického úřadu (ČSÚ) pokračoval relativně silný růst české ekonomiky i v 1. čtvrtletí 2016, a to meziročně o 3,0 %.

Poslední úprava minimální mzdy, včetně nejnižších úrovní zaručené mzdy, se uskutečnila s účinností od 1. ledna 2016. **Od tohoto data činí výše základní sazby minimální mzdy 9 900 Kč za měsíc** (resp. 58,70 Kč za hodinu) pro stanovenou týdenní pracovní dobu 40 hodin. Sazba minimální mzdy pro zaměstnance s invalidním důchodem činí 9 300 Kč za měsíc (resp. 55,10 Kč za hodinu).

Navrhovaný nárůst minimální mzdy o 1 100 Kč, který je o 6,8 procentního bodu vyšší oproti předpokládanému nárůstu průměrné mzdy za národní hospodářství v roce 2017, by měl zaručit **zvýšení podílu minimální mzdy k průměrné mzdě o 2,3 procentního bodu na 38,2 %**. Bylo by tak dosaženo vyrovnání podílu minimální a průměrné mzdy z roku 2007.

Tab. 2: Vývoj podílu minimální a průměrné mzdy od roku 2007

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
MM (Kč/měs)	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 208	8 500	9 200	9 900
PM (Kč/měs)	20 957	22 592	23 344	23 864	24 455	25 067	25 035	25 768	26 467	27 605
Podíl MM a PM (v %)	38,2	35,4	34,3	33,5	32,7	31,9	32,8	33,0	34,8	35,9

Pozn.: V roce 2013 minimální mzda propočtena jako vážený průměr minimální mzdy za rok.

Průměrná mzda v roce 2016 - odhad MPSV.

Zdoj: MPSV

Stagnace minimální mzdy (včetně nejnižších úrovní zaručené mzdy) v letech 2007 až 2012 přispěla k poklesu kupní síly zaměstnanců. **Čistá minimální mzda jednotlivce (8 811 Kč) je v současné době o 1 409 Kč nižší, než hranice příjmové chudoby (10 220 Kč)** zjištěná dle mezinárodně srovnatelné metodiky.

SROVNÁNÍ MINIMÁLNÍ MZDY ČR SE ZEMĚMI EU

Minimální mzdu má v současné době stanovenou zákonem **22 z 28 členských států** Evropské unie.

> 1 400 euro

Dle údajů Eurostatu k 1. lednu 2016 převyšuje úroveň minimální mzdy hranici 1 400 euro v sedmi zemích:

- Francie
- Velká Británie
- Nizozemsko
- Belgie
- Lucembursko
- Irsko
- Německo

600–1 400 euro

Minimální mzdu v rozmezí 600 až 1 400 euro pobírají zaměstnanci pěti evropských zemí:

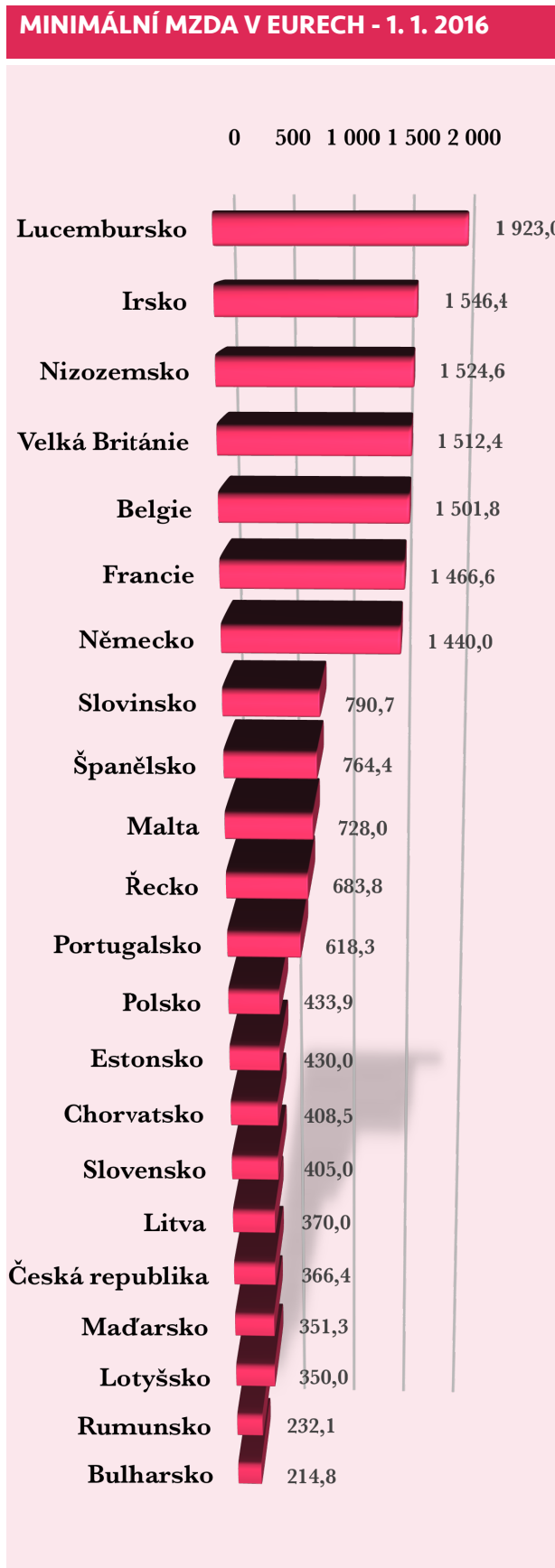
- Řecko
- Španělsko
- Malta
- Slovinsko
- Portugalsko

< 600 euro

V ostatních deseti zemích Evropské unie se výše minimální mzdy pohybuje v rozmezí 215 euro až 431 euro:

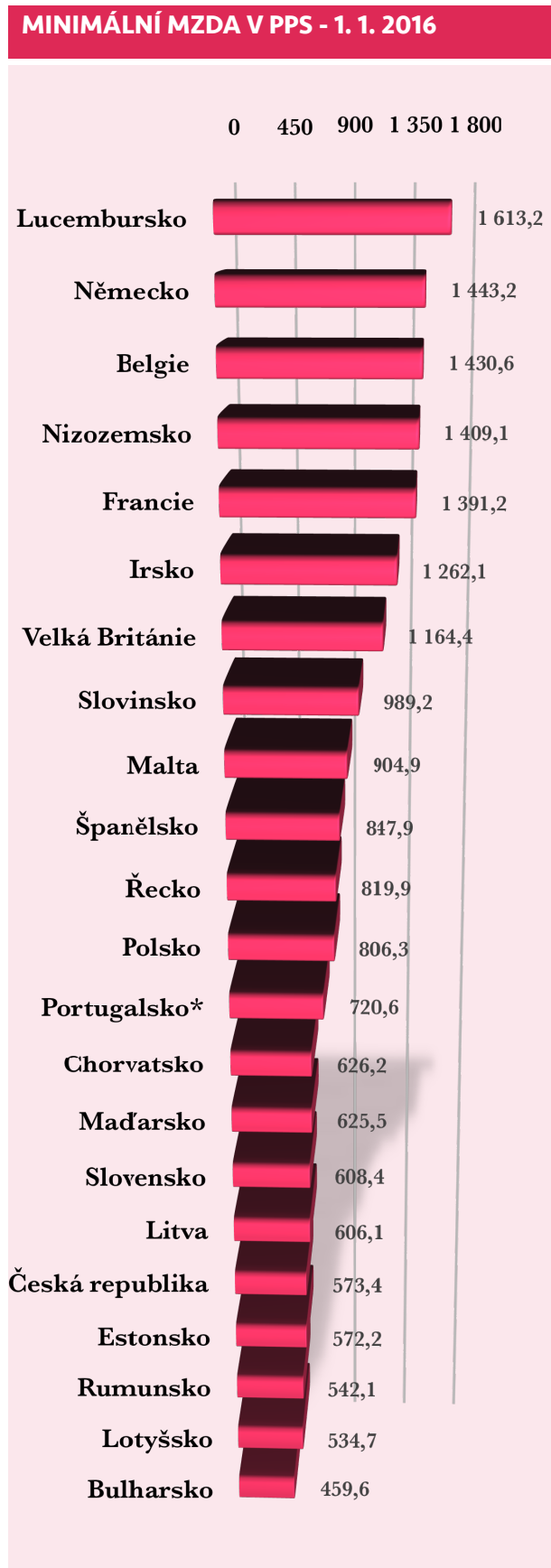
- Rumunsko
- Bulharsko
- Lotyšsko
- Litva
- Česká republika
- Estonsko
- Maďarsko
- Slovensko
- Chorvatsko
- Polsko

MĚNA (EURO)

Zdroj: Eurostat

STANDARD KUPNÍ SÍLY (PPS)

* rok 2015

Zdroj: Eurostat

VLIV MINIMÁLNÍ MZDY NA NEZAMĚSTNANOST V ČR

V průběhu let nedocházelo ke zvyšování úrovně minimální mzdy, a to především s odvoláním na negativní ekonomický dopad na zaměstnanost. Politici a ani velká část ekonomické sféry se do dnešního dne nedokázali dohodnout, zda opravdu platí dříve vyřčené pravidlo, že zvýšení minimální mzdy má negativní dopad na celkovou nezaměstnanost.

Pro zaměstnavatele by tedy navrhované **zvýšení minimální mzdy, včetně nejnižších úrovní zaručené mzdy, nemělo představovat riziko spojené s neúměrným zvýšením jejich nákladů**, které by bylo spojené s propouštěním a nárůstem nezaměstnanosti. **Předpokládá se celkový nárůst nákladů podnikatelů ve výši cca 3,5 mld. Kč a nárůst v rozpočtové sféře ve výši cca 610 mil. Kč.** V souvislosti s úpravou minimální mzdy nebyl v ČR nikdy v minulosti zaznamenán přímý vliv na růst nezaměstnanosti. Bezprostředně po zvýšení minimální mzdy docházelo jen k mírnému nárůstu podílu zaměstnanců odměňovaných na úrovni minimální mzdy, který postupem času opět poklesl.

Odměňování minimální mzdou se týká jen velmi malého počtu zaměstnanců. Podle posledních dostupných údajů (za rok 2015) z Informačního systému o průměrném výdělku (ISPV) vyplývá, **že na úrovni minimální mzdy je odměňováno cca 3,2 % zaměstnanců, tj. 115 tis.**

Úprava minimální mzdy, včetně nejnižších úrovní zaručené mzdy, by mohla přispět k omezení výplat mezd „na černo“, které jsou některými zaměstnavateli vypláceny vedle minimální mzdy a ke zvýšení zájmu o práci domácích zaměstnanců na pracovních místech, kde jsou nyní často zaměstnáváni cizinci.

Rozhodli jsme se hypotézu vlivu minimální mzdy na nezaměstnanost podrobit ekonometrickému zkoumání.

Teoretický model

Na základě zjištěných skutečností byla tedy stanovena hypotéza, zda existuje závislost všech níže uvedených vysvětlujících proměnných na celkovou nezaměstnanost v ČR, jakožto vysvětlovanou proměnnou. Analýza vychází z údajů Českého statistického úřadu a Ministerstva práce a sociálních věcí a bude obsahovat zkoumané období let 1994–2015.

Jako vysvětlovaná proměnná [y1] byla v modelu zvolena diference míry nezaměstnanosti (U_TOT). Data o míře nezaměstnanosti byla získána z databáze Českého statistického úřadu.

Jako vysvětlující proměnná [x1], která bude sloužit k ověření hypotézy, byl zvolen meziroční rozdíl poměru minimální mzdy k průměrné mzdě – v modelu vyjádřeno jako MW/AW. Tento ukazatel vysvětluje motivaci lidí pracovat i jen za minimální mzdu. Čím je tento poměr vyšší, tím se minimální mzda více přibližuje mzdě průměrné, a lidé jsou tedy více motivováni pracovat. V závislosti na tom klesá nezaměstnanost a navíc, jak bylo popsáno výše, pomyslné nůžky sociální disparity ve společnosti se zužují.

Jako vysvětlující proměnná [x2] bylo zvoleno tempo růstu HDP – v modelu vyjádřeno jako GDP. Obecně totiž přetrvává předpoklad, že v době hospodářského růstu dochází k růstu spotřeby a investic. V závislosti na tom roste poptávka po práci, a dochází tak ke snižování nezaměstnanosti.

Další vysvětlující proměnnou byl vybrán poměr mezi minimální mzdou a životním minimem¹. V rámci modelu pak byl použit meziroční rozdíl poměru mezi těmito dvěma hodnotami. Obecně totiž platí, že čím blíže je stanovena minimální mzda k životnímu minimu, lidem se spíše vyplatí zůstat na sociálních dávkách než pracovat. Na druhou stranu, čím vzdálenější od sebe tyto hodnoty jsou, tím více budou lidé motivováni najít si práci. V závislosti na tom by pak mělo docházet ke snižování

¹ Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.

nezaměstnanosti. Poměr mezi těmito ukazateli byl proto zvolen jako další vysvětlující proměnná [x3]. V modelu pak vyjádřeno jako MW/SM.

Do modelu je také zařazena proměnná, která zachycuje progresivní zdanění příjmu fyzických osob [x4]. Tento údaj byl získán z internetových stránek Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí. Tato umělá proměnná nabývá v letech 1994–2007 hodnoty 1, což představuje progresivní zdanění příjmu fyzických osob v ČR. V letech 2008–2015 pak tato hodnota nabývá 0, a to z důvodu, že se od progresivního zdanění upustilo. V modelu pak vyjádřeno jako PT.

Testy a odhady jsou prováděny na 10% hladině významnosti.

Formulace modelu

$$y_1 = (x_{1t}, x_{2t}, x_{3t}, x_{4t}, x_{5t})$$

Formulace ekonometrického modelu

$$U_TOT_t = \beta_0 + \beta_1 MW/AW_t + \beta_2 GDP_t + \beta_3 MW/SM_t + \beta_4 PT_t + u_t$$

Tab. 3: Proměnné v modelu a předpoklad jejich vlivu

Zkratka	Proměnná	Druh proměnné	Předpoklad působení
MW/AW	minimální mzda/průměrná mzda	kvantitativní	+
GDP	hrubý domácí produkt	kvantitativní	-
MW/SM	minimální mzda/životní minimum	kvantitativní	-
PT	progresivní zdanění	dummy	-

Zdroj: vlastní zpracování

Model 1: OLS, za použití pozorování 1994–2015 (T = 22)

Závisle proměnná: U_TOT

	Koeficient	Směr. chyba	t-podíl	p-hodnota	
const	0,252826	0,253551	0,9971	0,33268	
MW/AW	2,72552	8,44799	0,3226	0,75091	
GDP	-0,291588	0,058662	-4,9706	0,00012	***
MW/SM	-0,425422	1,04202	0,4083	0,68818	
PT	0,88898	0,370631	2,3986	0,02821	**

Zdroj: vlastní zpracování

Některé proměnné se ukázaly jako statisticky nevýznamné, proto byl model zredukován do následujícího tvaru:

$$U_TOT_t = \beta_2 GDP_t + \beta_4 PT_t$$

Model 2: OLS, za použití pozorování 1994–2015 (T = 22)

Závisle proměnná: U_TOT

	Koeficient	Směr. chyba	t-podíl	p-hodnota	
const	0,214562	0,244885	0,8762	0,39188	
GDP	-0,296401	0,0563242	-5,2624	0,00004	***
PT	1,00631	0,316944	3,1750	0,00499	***

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledný model pak dostává následující tvar:

$$U_TOT_t = -0,296 GDP_t + 1,006 PT_t$$

Parametry HDP a vzdělanostní struktura se prokázaly jako statisticky významné, což znamená, že dané parametry mají opravdu vliv na růst/pokles nezaměstnanosti, a funkce tak v lineárním tvaru popisuje závislost endogenní proměnné na změnách těchto exogenních proměnných. Z výsledků vyplývá, že pokud vzroste HDP o 1 %, klesne nezaměstnanost o 0,296 %. Jako další významná proměnná, která má vliv na nezaměstnanost, se v modelu prokázala proměnná reprezentující progresivní zdanění příjmu fyzických osob.

ZÁVĚR

Předmětem našeho zkoumání byl vliv minimální mzdy na růst nezaměstnanosti v ČR. Například podle neoklasického trhu práce má zavedení minimální mzdy negativní vliv na trh práce. Zajímalo nás, zda je tato premisa platná. Stanovili jsme si tedy hypotézu, zda má zvýšení minimální mzdy vliv na celkovou nezaměstnanost v ČR a vytvořili ekonometrický model.

Na základě provedené analýzy modelu bylo zjištěno, že **minimální mzda nemá v České republice statisticky významný vliv na míru nezaměstnanosti**. Podíl minimální mzdy k životnímu minimu působí na míru nezaměstnanosti předpokládaným směrem. Tzn., že čím vyšší bude minimální mzda, než je životní minimum, tím více budou lidé motivováni pracovat alespoň za minimální mzdu, a nezaměstnanost tak bude klesat. Statisticky významný vliv však tento poměr nemá, což ale na druhou stranu může být způsobeno tím, že v ČR je tento podíl nízký.

Dalším ukazatelem, který se v modelu projevil jako statisticky významný, bylo progresivní zdanění. Model však počítal pouze s jeho existencí, nikoliv s výší jednotlivých daňových odvodů. Je proto na samotné vládě, jak k tomuto institutu přistoupí, a to především s ohledem ke svému politickému zaměření.

Co je však dle našeho názoru podstatné zmínit závěrem, je, že minimální mzda nebyla v ČR po dlouhá léta zvyšována, a dlouhodobě tak nereflektovala růst mezd. Záměrem současného vládního kabinetu je, aby minimální mzda plnila svůj účel, a to především v boji proti chudobě, jako podpora motivace pracovat, omezení mzdového dumpingu, boji proti daňovým a odvodovým únikům a jako podpora ekonomického růstu.

Dosavadní činností se daří napravovat přístup vlády pravice, která nezvyšovala minimální mzdu mezi lety 2007 a 2012 a v zásadě tak funkci minimální mzdy systematicky omezovala. V mezinárodním srovnání je ČR se současnou úrovní minimální mzdy stále mezi zeměmi s nejnižší sazbou, a to i přes snahu současné vlády o její rychlejší růst. Existuje tedy dostatečný prostor pro její rychlejší růst i v dalších letech.